

Nationalt Center for
Forebyggelse af Ekstremisme

Videnssyntese - pixiudgave

KORTLÆGNING AF VIDEN OM FOREBYGGELSE AF EKSTREMISME

Indhold

Baggrund for videnssyntesen	3
Overordnet syntese	4
Videnslandskabet for forebyggelse af ekstremisme	5
Viden om borgerrettede indsatser	6
Viden om indsatser målrettet borgerens omgivelser	8
Viden om indsatser målrettet fagprofessionelle	10
Hvor kan jeg læse mere?	12

Baggrund for videnssynthesen

Nationalt Center for Forebyggelse af Ekstremisme (herefter centeret) har iværksat en videnskortlægning rettet mod at kortlægge den aktuelt bedste viden om ekstremisme og radikaliserings og om forebyggelsen heraf¹. Der er med dette afsæt udarbejdet en videnssynthese, som sammenfatter den vigtigste viden på feltet. Denne pixieudgave giver et overordnet overblik over syntesens vigtigste konklusioner og pointer.

Hvad er en videnssynthese?

En videnssynthese er en sammenfatning af den aktuelt bedste viden på et bestemt område. Denne videnssynthese sammenfatter viden om ekstremisme og forebyggelse af ekstremisme, der er relevant set ud fra et dansk forebyggelsesperspektiv. Den beskriver også styrken og karakteren af den viden, der er fundet på området. Videnssynthesen er baseret på en gennemlæsning af 65 udvalgte publikationer.

Videnssynthesen er primært målrettet fagprofessionelle i Danmark, eksempelvis SSP-konsulenter, det kriminalpræventive politi, PSP-samarbejdet med flere. Målet er at give de fagprofessionelle et stærkere vidensafsæt for deres arbejde. Samtidig skal syntesen styrke vidensgrundlaget for centerets udgående rådgivningsindsats til kommuner og fagprofessionelle, der arbejder med forebyggelse af ekstremisme.

Ud fra et dansk forebyggelsesperspektiv er der foretaget en række valg i forhold til fokus og afgrænsning af videnssynthesen. Der er derfor ikke tale om, at viden om ekstremisme og forebyggelse af ekstremisme er fuldt afdækket. I stedet er syntesen et udtryk for den viden, der er mest relevant at afsøge set ud fra et dansk forebyggelsesperspektiv.

Specifikt har denne pixieudgave fokus på viden om forebyggelse af ekstremisme, mens der er udarbejdet en tilsvarende pixieudgave med fokus på viden om ekstremisme. For at få det fulde udbytte af den indsamlede viden anbefales det at læse den fulde videnssynthese.

Begrebsafklaring: Ekstremisme og radikaliserings

I syntesen er ekstremisme og radikaliserings to centrale begreber. Forståelsen af de to begreber følger regeringens nationale handlingsplan om forebyggelse af ekstremisme og radikaliserings fra 2016.

Ekstremisme betegner personer eller grupper, som begår eller søger at legitimere vold eller andre ulovlige handlinger med henvisning til samfundsforhold, de er utilfredse med. Betegnelsen omfatter blandt andet venstre- og højreekstremisme og ekstrem islamisme.

Radikaliserings betegner en kortere eller længerevarende proces, hvor en person tilslutter sig ekstremistiske synspunkter eller legitimerer sine handlinger på grundlag af ekstremistisk ideologi.

Kilde: *National handlingsplan om forebyggelse af ekstremisme og radikaliserings, 2016.*

God læselyst!

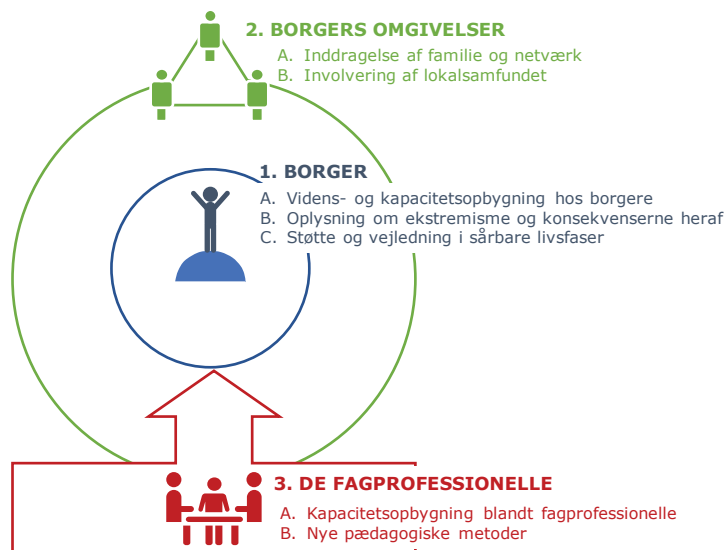
¹ Kortlægningen er udarbejdet af Rambøll Consulting Management i 2017-18.

Overordnet syntese

En række forskellige indsatser og tilgange er i spil i forebyggelsen af ekstremisme. De forskellige tilgange har alle et langsigtet fokus på forebyggelse af ekstremisme. Der er dog ikke viden, som direkte påviser effekter af konkrete indsatser. I stedet peger viden på indsatser og resultater, der potentielt kan styrke den forebyggende indsats.

Der er udpeget syv forebyggende tilgange, der kan opdeles efter tre forskellige målgrupper:

- **Indsatser rettet mod borgere**, der vurderes at være i risiko eller sårbare over for ekstremisme på et tidligt opbyggende, et foregribende eller et indgribende niveau. Her er der fundet tre forebyggende tilgange, nemlig: *A. Videns- og kapacitetsopbygning hos borgeren*, *B. Oplysning om ekstremisme og konsekvenserne heraf* og *C. Støtte og vejledning i sårbare livsfaser*.
- **Indsatser rettet mod borgerens omgivelser**, det vil sige borgerens familie, det nære netværk, lokalsamfundet omkring borgeren og samfundet bredere set. Der er fundet to forebyggende tilgange: *A. inddragelse af familie og netværk* og *B. Involvering af lokalsamfundet*.
- **Indsatser rettet mod de fagprofessionelle**, som arbejder med den forebyggende indsats mod ekstremisme og radikaliserings. Der er fundet to forebyggende tilgange, nemlig: *A. Kapacitetsopbygning blandt fagprofessionelle* og *B. Nye pædagogiske metoder*, der især anvendes af lærere og pædagoger.

Den overordnede videnssynthese er udfoldet nærmere i den fulde version af videnssynthesen fra side 34-35.

Videnslandskab: Forebyggelse af ekstremisme

Ud over at opsummere den vigtigste viden har videnssynthesen også til formål at optegne videnslandskabet på feltet. Videnslandskabet viser, hvor der er solid viden, hvor der er mindre solid viden og hvor der er behov for mere viden. Der er et generelt behov for mere viden, særligt om virkningen af indsatser og tiltag i forhold til ekstremisme.

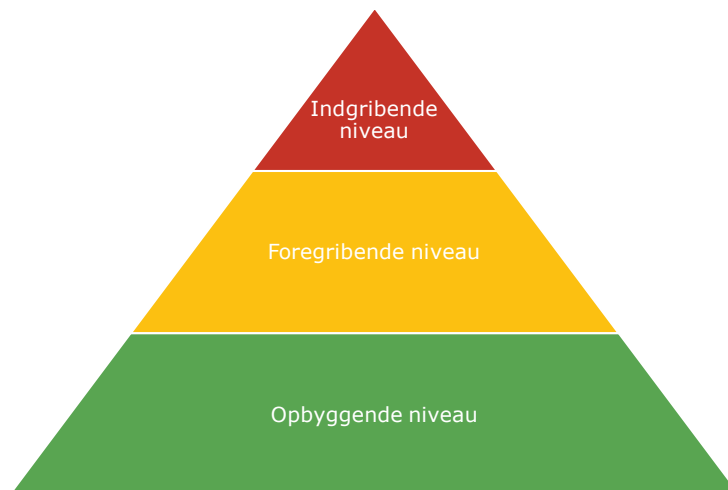
Overordnet er videnslandskabet præget af en begrænset viden om forebyggelse af ekstremisme. Dette skyldes især, at det er svært at få direkte adgang til ekstremistiske miljøer, og derfor er det svært at undersøge virkningen af indsatser.

I en dansk kontekst er forebyggelsestrekanten et redskab, der anvendes til forebyggelse af ekstremisme. Trekanten er dog generelt ikke anvendt som ramme eller værktøj i litteraturen, særligt ikke uden for Danmark.

Der er en overvægt af viden om det opbyggende niveau i trekanten, særligt indsatser i regi af skole og lokalsamfund. Der er også fundet en del viden om indsatser på det foregribende niveau, mens der mindre viden om indsatser på det indgribende niveau.

I forhold til målgruppen for indsatserne (borgeren selv, borgerens omgivelser og fagprofessionelle) er der mest viden om indsatser, som er rettet mod borgeren selv. Der er i opbyggende regi viden om indsatser målrettet borgerens omgivelserne eller grupper, for eksempel indsatser rettet mod at styrke medborgerskab. Samtidig er der mindre viden om indsatser på det foregribende og det indgribende niveau, som er rettet mod borgerens familie og netværk.

Det er et vigtigt opmærksomhedspunkt, at litteraturen om forebyggelse af ekstremisme er præget af begrænset viden om effekter og virkning af indsatser. De fleste publikationer har fokus på aktiviteter og kortsigtede resultater af indsatser. Nogle få studier, særligt på det indgribende niveau, går tættere på at måle virkning.

Viden om borgerrettede indsatser

Gruppeniveauet har fokus på de faktorer, der har betydning for en ekstremistisk gruppes fremvækst og opretholdelse. Gruppedynamikker er en vigtig faktor for individers og gruppers udvikling i en ekstremistisk retning. Rekruttering til ekstremistiske grupper kan have et top-down- såvel som et bottom-up-aspekt og finder især sted gennem nære relationer og blandt udsatte borgere. Samtidig er ideologi blot én af flere faktorer i en radikaliseringsproces.

Videns- og kapacitetsopbygning hos borgeren

Tilgangen videns- og kapacitetsopbygning har fokus på at øge den enkelte borgers viden om et bestemt tema, typisk med fokus på børn og unge. Indsatser inden for videns- og kapacitetsopbygning er ofte rettet mod at styrke børnenes demokratiske og sociale kompetencer og dermed fremme deres medborgerskab.

Det bliver med noget viden fremhævet, at en tidlig indsats rettet mod udvikling af modstandsdygtighed og kritisk refleksion kan virke forebyggende. Den tidlige indsats kan blandt andet finde sted gennem skoleundervisning, hvor børn og unge undervises i kritisk tænkning eller demokratiske værdier som tolerance og anerkendelse.

Opbyggende aktiviteter kan understøttes af en dialogbaseret tilgang. Hvis læringen sker i et rum med åben dialog og diskussion, vil det være med til at stimulere den unges engagement og indlæringsevne. Det er også nyttigt at tage udgangspunkt i børnenes og de unges interesser, eksempelvis ved cases på de sociale medier.

Digital Citizenship: Et eksempel på videns- og kapacitetsopbygning

Den engelske indsats, Digital Citizenship, bygger på en workshop, hvor eleverne får viden og redskaber til at genkende og håndtere online-propaganda og -manipulation på sociale medier. Indsatsen tager udgangspunkt i faktiske eksempler og scenarier vedrørende online-radikalisering og forsøger på den måde at gøre undervisningen nemmere at relatere sig til.

Du kan læse mere om Digital Citizenship i Reynolds, Louis & Ralph Scott (2015): Digital citizens: countering extremism online.

Oplysning om ekstremisme og konsekvenserne heraf

Gennem oplysning søger nogle indsatser at skabe opmærksomhed på konsekvenserne af ekstremisme. Dette kan eksempelvis ske gennem modnarrativer, som tilbyder en alternativ fortælling til det ekstremistiske narrativ og samtidig søger at nedbryde og erstatte de idéer og tanker, som det ekstremistiske narrativ tilbyder.

Der er ikke enighed om, hvorvidt og hvordan modnarrativer virker. Noget litteratur peger på, at modnarrativer kan påvirke unge og voksne til i højere grad at reflektere kritisk over egne synspunkter og konsekvenserne af ekstreme handlinger for andre.

Omvendt kan modnarrativer have en modsatrettet virkning, idet de kan bidrage til at stigmatisere eller skabe polarisering. Blandt andet kan modnarrativer give indtryk af, at alt, der ligger uden for det normale, er negativt. Derfor kan det være bedre at arbejde aktivt med individets samfundsdeltagelse og styrke kompetencer, der i første omgang kan forebygge tiltrækningen til ekstremisme.

Støtte og vejledning i sårbare livsfaser

Ifølge nogle publikationer kan støtte og vejledning i sårbare livsfaser hjælpe den enkelte borger væk fra ekstremistiske miljøer. Der er i denne sammenhæng gode erfaringer med mentorindsatser, som både kan hjælpe udsatte borgere, der er i risiko for ekstremisme, og som kan være en støtte til borgere, der vil løsrive sig fra ekstremistiske miljøer.

Mentorindsatser tilbydes i flere lande, hvor mentoren arbejder direkte med en mentees motivation og mulighed for positive forandringer. Med støtte og vejledning fra en mentor motiveres borgeren til at vælge en positiv retning i livet og udvikle nye positive sociale bånd til det omgivende samfund.

I nogle indsatser agerer tidligere ekstremister som mentorer. Den personlige erfaring synes især at styrke indsatserne, hvis mentor er i stand til at reflektere over egne erfaringer i vejledningen. Derfor er det også vigtigt, at mentor modtager opkvalificering forud for indsatsen.

Det svenske EXIT-program: Et eksempel på støtte og vejledning i sårbare livsfaser

Det svenske EXIT-program gennemfører en målrettet indsats for at hjælpe højreekstremister til løsrivelse. Programmet består af mentorindsatser og terapiesessioner. Terapiesessionerne har fokus på at bearbejde de følelser, som borgeren gennemgår under løsrivelsen. Under mentorindsatsen har mentor og mentee en ugentlig kontakt, hvor mentor yder støtte og rådgivning. Nogle mentorer er selv tidligere medlemmer af højreekstreme grupper, og her bringer de egne erfaringer ind i deres vejledning og støtte.

Du kan læse mere om det svenske EXIT-program i Christensen, Tina Wilchen (2015): A Question of Participation – Disengagement from the Extremist Right, A case study from Sweden.

Du kan læse mere om viden om borgerrettede indsatser i den fulde videnssynthese fra side 37-47.

Viden om indsatser målrettet borgerens omgivelser

Indsatser og tilgange målrettet borgerens omgivelser er målrettet det nære netværk og de omgivelser, som borgeren i risiko for ekstremisme befinder sig i. Inddragelse af borgerens familie og indsatser i lokalsamfundet kan styrke indsatsen mod ekstremisme. Der er dog ikke påvist en klar virkning af eller viden om, hvordan disse indsatser virker, særligt ikke i forhold til indsatser i lokalsamfundet.

Inddragelse af familie og netværk

Noget viden fremhæver, at inddragelse af familie og netværk kan virke positivt i den forebyggende indsats. Inddragelse af familien og netværk skal hjælpe den unge eller voksne mod en mere positiv livsvej ved at motivere og støtte borgeren i fremadrettede valg.

De styrkede sociale bånd med familie og netværk kan både hjælpe borgere, som er i risiko eller er sårbare over for, og borgere, der allerede er en del af ekstremistiske miljøer, til at løsrive sig og opnå en mere stabil hverdag med positive relationer.

Familien kan virke som en støttefunktion, der er med til at holde borgeren væk fra ekstremistiske miljøer. Derfor er der gode erfaringer med opkvalificering af forældre, der skal styrke deres evne til at håndtere barnets risikoadfærd og bevægelse mod ekstremisme. Det kan ske gennem samtaler med forældrene eller i netværksgrupper, hvor forældrene kan dele deres erfaringer og tale om deres frygt.

Forældrecoach-indsatsen: Et eksempel på inddragelse af familie og netværk

Den danske forældrecoach-indsats arbejder ud fra et koncept om, at forældrene skal blive en positiv ressource i arbejdet for at forebygge unges risikoadfærd i forhold til ekstremisme. Indsatsen forløber konkret ved, at forældrene får tilknyttet en uddannet coach, der arbejder individuelt og løsningsfokuseret ved hjælp af samtale- og coachingteknikker. Coachen har fokus på at hjælpe forældrene med at løse de konflikter, de oplever ved den unges risikoadfærd.

Du kan læse mere om Forældrecoach-indsatsen er beskrevet i Oxford Research (2016): Slutevaluering af 'Helhedsorienteret forebyggelse af ekstremisme'.

Involvering af lokalsamfundet

Tilgangen *involvering af lokalsamfundet* har fokus på at inddrage og samarbejde med lokale aktører og borgere, eksempelvis lokale institutioner, ledere, civilsamfund eller enkeltstående borgere. I dette bliver lokalsamfundet gjort til en aktiv medspiller i det forebyggende arbejde i lokalområdet.

Der er ikke klarhed om, hvordan inddragelse af lokalsamfundet virker. På den ene side er der ikke påvist sikker virkning af indsatser i lokalsamfundet, og det er derfor usikkert, hvorvidt og hvordan indsatserne bidrager til den forebyggende indsats.

På den anden side finder radikaliserings og rekruttering typisk sted lokalt, og lokale aktører kan derfor hjælpe med at identificere bekymringstegn og dermed bidrage til forebyggelse af ekstremisme. Noget litteratur ser på den baggrund på et behov for at styrke samarbejdet med lokale aktører og borgere i den forebyggende indsats.

Nogle publikationer påpeger, at ekstremisme i lokalsamfundet bedst kan forebygges ved at skabe stærke sociale relationer og partnerskaber i lokalsamfundet. De sociale relationer er afgørende for lokalsamfundets modstandsdygtighed og sammenhængskraft. Lokale partnerskaber kan samtidig være med til at sikre bæredygtigheden af de igangsatte indsatser, fordi lokale aktører holder dem i gang.

Young Muslim Leadership: Et eksempel på involvering af lokalsamfundet

I England har projektet Young Muslim Leadership til formål at opbygge en større interkulturel forståelse samt at tilbyde unge redskaber og viden, der kan modvirke ekstremistiske synspunkter. Konkret afholdes en række medborgerskabsworkshops i lokalområdet, som skal få de unge til at engagere sig. Her diskuteres ekstremismeproblemer i lokalområdet, og der er fokus på opkvalificering af de unge, der skal gøre dem til ledere, som er i stand til at identificere og tackle ekstremistiske synspunkter.

Du kan læse mere om Young Muslim Leadership i Pratchett, Lawrence, Leila Thorp, Melvin Wingfield, Vivian Lowndes & Ruby Jabbar (2010): Preventing Support for Violent Extremism through Community Interventions: A Review of the Evidence.

Du kan læse mere om viden om indsatser målrettet borgerens omgivelser i den fulde videnssynthese fra side 47-54.

Viden om indsatser målrettet fagprofessionelle

Tilgange og indsatser målrettet fagprofessionelle er rettet mod de medarbejdere, der driver den forebyggende indsats. Det kan være lærere, socialrådgivere, sagsbehandlere, terapeuter og fængselsmedarbejdere. Opkvalificeringen kan medvirke til, at de fagprofessionelle leverer en stærkere forebyggende indsats. Samtidig kan nye innovative pædagogiske metoder styrke børns og unges modstandskraft over for ekstremisme.

Kapacitetsopbygning blandt fagprofessionelle

Noget viden ser opkvalificering og kapacitetsopbygning af fagprofessionelle som en mulig drivkraft i den forebyggende indsats. Ved kapacitetsopbygning er fokus på at styrke de lokale forebyggelsesaktørers evne til at forebygge, identificere og håndtere problemer med ekstremisme.

Den kapacitetsopbyggende tilgang kan målrettes flere forskellige faggrupper, og tiltagene indebærer typisk kurser og oplæg om bekymringstegn og radikaliseringsprocesser. Opkvalificeringen kan bestå i faglig viden, men også konkrete metoder, der understøtter opsporing og identifikation af borgere, der er i risiko eller er sårbare over for ekstremisme.

Der er ikke enighed om, hvordan kapacitetsopbygningen virker. På den ene side kan kapacitetsopbygningen medføre, at de fagprofessionelle leverer en højere kvalitet i den forebyggende indsats, både i forhold til den tidlige opsporing og håndtering af bekymringssager. På den anden side kan opkvalificeringen have en negativ virkning, da nogle fagprofessionelle oplever et dilemma i at skulle udføre deres arbejde og samtidig være opmærksomme på potentielle bekymringstegn.

Rådgivning og opkvalificering af lokale aktører: Et eksempel på kapacitetsopbygning af fagprofessionelle

I Danmark finder en landsdækkende indsats sted for at rådgive og opkvalificere kommunale ressourcepersoner med relation til den forebyggende indsats, typisk fra SSP-samarbejdet. Indsatsen består af fem delinitiativer, der blandt andet indebærer regionale netværksgrupper af SSP's kontakt- og ressourcepersoner og opkvalificering af andre aktører som lærere på grund- og ungdomsuddannelser samt klub-, gadeplans- og hotspotmedarbejdere.

Du kan læse mere om indsatsen vedrørende rådgivning og opkvalificering af lokale aktører i Cowi (2014): Evaluering af indsatsen for at forebygge ekstremisme og radikalisering; Oxford Research (2017): Evaluering af initiativer til forebyggelse af radikalisering og ekstremisme - Midtvejsrapport.

Nye pædagogiske metoder

Ifølge nogle publikationer er der et forebyggende potentiale i bestemte pædagogiske metoder. Tilgangen er primært rettet mod lærere og pædagoger og handler om, at konkrete og innovative ændringer og tiltag i den pædagogiske praksis kan medvirke til at forebygge risikoadfærd.

Innovative pædagogiske metoder kan bidrage til, at de fagprofessionelle i højere grad evner at styrke unges demokratiske værdier og tolerance over for andres synspunkter og samtidig fremme deres selvtillid og selvværd

De nye pædagogiske metoder ses i forskellige former. Blandt andet i opkvalificeringen af lærere i forhold til at formidle viden, facilitere dialog og håndtere potentielle problemstillinger relateret til radikaliserings. Det kan også være i form af kreative og nytænkende tilgange til undervisning, eksempelvis ved mediebaserede aktiviteter såsom filmforløb og undervisning på sociale medier.

Dembra: Et eksempel på nye pædagogiske metoder

Dembra er et norsk kursusforløb, som er blevet tildelt lærere og skoleledere på ungdomsskoler. Kursusforløbet centrale temaer er demokratisk beredskab, interkulturelle problemstillinger og hvordan skolens demokratiske værdigrundlag kan indarbejdes i læreplanerne. Forløbet er koblet sammen med et skolecurriculum, som lærerne kan tage i brug i deres arbejde. Materialet skal give lærerne de nødvendige kompetencer til at opbygge medborgerskab og fremme demokratiske synspunkter hos unge.

Du kan læse mere om Dembra er i Lenz, Claudia & Ida Kjeøy (2014): Dembra evalueringsrapport 2013-2015

Hvor kan jeg læse mere?

Her kan du læse mere om resultaterne af videnskortlægningen:

- **Videnssynthesen** sammenfatter den kortlagte viden om ekstremisme og forebyggelse af ekstremisme på lettilgængelig vis. I videnssynthesen er de enkelte tematikker nærmere beskrevet med kilder og eksempler. Videnssynthesen omfatter også en overordnet karakteristik af videnslandskabet på området.
- Et **videnskatalog**, der opsummerer de studier, som ligger til grund for videnssynthesen. Videnskataloget giver en mere dybdegående indsigt i hver enkelt publikation.
- **Pixi om ekstremisme**: Tilsvarende denne pixi er der udarbejdet en pixi om hovedkonklusioner for viden om ekstremisme.

Alle disse produkter kan læses i forlængelse af hinanden eller hver for sig med fokus på konkrete temaer.

Du kan også læse mere om ekstremisme og om forebyggelsen heraf på Nationalt Center for Forebyggelse Ekstremismes hjemmeside: www.stopekstremisme.dk

Nationalt Center for Forebyggelse af Ekstremisme

Nationalt Center for Forebyggelse af Ekstremisme blev etableret som led i satspuljeaftalen for 2017. Formålet med centeret er at styrke den danske indsats til forebyggelse af ekstremisme og radikalisering både nationalt, lokalt og online. Centeret understøtter således det forebyggende arbejde blandt kommuner, regioner, kriminalpræventive samarbejder, uddannelsesinstitutioner, boligorganisationer, foreningslivet mv.

Centeret skal fremme brugen af en vidensbaseret forebyggelsesindsats og medvirke til at sikre, at der kan sættes hurtigt og målrettet ind i sager, hvor en borger er i risiko eller sårbar over for ekstremisme. Centeret tilbyder rådgivning om udvikling af handlingsplaner til forebyggelse af ekstremisme, vejledning til fagpersoner om handlemuligheder i bekymringsager samt opkvalificerende kurser – ofte i samarbejde med andre aktører. Derudover gennemfører centeret en række metodeudviklende projekter og tilbyder konkrete værktøjer som mentorer, forældrecoaches og unge dialogskabere.

Centeret er en del af Styrelsen for International Rekruttering og Integration under Udlændinge- og Integrationsministeriet.

Læs mere om Nationalt Center for Forebyggelse af Ekstremisme på stopekstremisme.dk

Nationalt Center for Forebyggelse af Ekstremisme

© 2018 Nationalt Center for
Forebyggelse af Ekstremisme

Tlf. 72 14 27 00
E-mail: ekstremisme@siri.dk
www.stopekstremisme.dk

April 2018

Alle rettigheder tilhører Nationalt
Center for Forebyggelse af
Ekstremisme.

Udgivelsen kan frit hentes på www.stopekstremisme.dk

Nationalt Center for Forebyggelse
af Ekstremismes udgivelser kan frit
citeres med tydelig kildeangivelse.